

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 12

Fylke: Rogaland

Tilleggsspørsmål nr.

Herad: Helleland.

Emne: Gamal engkultur.

Bygdelag: Helleland

Oppskr. av: Th. Hovland

Gard: Hovland

(adresse): Helleland.

G.nr. 30 Br.nr. 1

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Oppskrve etter eiga røynsle.

SVAR

1. Eng kalla ein det som låg innafor bøgarden, utslått det som låg utanfor. Ekre og attlega er bruka her. Dei tvo namna tyder det same: grasmark, som tidlegare har vore open åker og er attlagd til eng. (Motsett naturleg eng.) . Ein bruka namna tjukkeng og småeng. Stort og grovt høy kalla ein langhøy, smått og kort høy kalla ein stutthøy. Der var ikkje noko særnemningar for dei ymse slag utslått. Stutturv har ikkje vor nemnande i bruk her, berre langorv.
2. Rydjing av eng og utslåtter kalla ein å rö vodl. Det ihopraka avfallet heitte rødunje. Det vart anten brend eller tömd i ei ur eller eit vatn eller ei å. Oska nytta ein til gjødsel på enga.
3. Oska strødde ein helst på mosegrodd eng. Grassfösåing kjende ein ikkje til i tida för skiftebruket, korkje i åker eller tunn eng.
4. På vassjuk jord bruka dei opne grøfter i eldre tid. Vatning har det mest ikkje vore tale om her.

5. Enga vart gjödsla med vintergjödsel so langt denne rakk. Men åkeren måtte gå fyrst, og då vart det lite eller inkje att til eng. Utslåtter vart aldreg gjödsla i gamal tid . Til enggjödsling rekna ein sauegjödsla sers tenleg . Mengda av gjödsel til kvart stykke gjekk etter skyn .
6. Nei.
7. Ein lagde gjerne fjaset slik at visse engstykke skulle få godt av hevdaset, og ein grov gjerne små grefter for å leida dette utover. Eit sovore engstykke kalla ein "ei tunsøga". (Eit stykke grasmark elles som ligg i hall, der det sig vatn ovanfrå kallar ein her " ei søga"). Ein tok ogso omsyn til at gjödsla på åkrane kunde koma eng ikring noko tilgode. Og korleids no åkeren låg , so verka alltid gjödsla på åkeren noko ikring seg, so det vart meir gras rundt om denne enn på jorde elles. Åkerreinane var alltid tjukkare (meir gras på) enn vollen elles. Og i gamal tid (for 100 år sidan) kalla dei langhöiet " reinehöi". Frå fyrst av hadde dei ikkje anna langhöi enn det som vaks på åkerreinane.
8. Gjödslinga gjekk alltid före seg om våren. Men ein köyrde mykje av gjödsla ut på vinterföret og la ho i store haugar, som vart godt tiltrakka, forma som ei säte og slett tilklappa, so vatnet skulde reka av. Til arbeidet med gjödsla bruka ein dei sam reidskap både til åker og til eng. Lessegreipane var heimasmidde, store og tunge. Til spreiding av gjödsla bruka ein

3.

ganske små greip med flathamra stutte tindar. Dette var
ogso heimesmidde ting. Dei gamle reidskap var i bruk
til ikring 1880 ára, mange stader endå lenger. Etter -
kvart kom det lette moderne greip, og då bruka ein des-
se både til lessing og til spreiding av gjødsla.

9. Med beitinga var det slik at storfeet beita både ut-
slåttene og enga utover hausten, so lenge det var mat å
finna. Småfeet beita i utslåttene og på enga frå seinhaustes
til uti mitten av mai. Dette vart ikkje gjord med tanke
på gjødsla, men for å kunna fö over vinteren det størst
mogelege antal dyr, so ein fekk nytta ut marka- og heie-
beitene om sumaren. Småfeet(smalen) gjeng her ute heile
vinteren, sosandt det ikkje er so mykje snö at alt er til-
dekt. Ein reknar med at smalen har berre godt av det på
same tid som det sparar på inneforet. All eng vart beita
i eldre tid.

10. No er det ikkje onnor beiting av enga enn håbeiting
om hausten. Det kan henda at ein slepper nokre lamsauer
innpå for ei lita tid um våren, men det er helst lite av
det no. Dette omskifte med beitinga har ikkje gjenge brått,
det har kome litt etterkvart gjennom dei siste 50 ára.

11. Gjødsla etter beitedyra vart nokk spreidd litt her og
der, men sovidt eg veit, var dette berre undtaksvis. No-
kon serskild reidskap til dette har eg aldreg haurt gjete.

12. Det var so ymse med overnattinga. Låg beite noko nær
inn til garden jaga dei krötra inn i heimefjoset. Var
beite lenger burte hadde dei til dels små sumarfjos, der

dei hadde dyra inn , mens dei vart mjölka , til dels låg buskapen berre ute og vart sankt til mjölking morgon og kveld. Sumarfjosgjödsel vart det soleids lite av og ein ansa ikkje mykje på denne. Noko nemnande bruk av den vart det ikkje gjort. Det var skjeldan meir enn eit sumarfjos på kvar gard. Enkelte stader var det ei liti innhegning

13. av gråstein, der dei jaga buskapen ind til mjölking. Dette kalla dei " ei lega". Flyttbare innhegningar har eg aldreg höyrt tale om her.

14. Fell burt.

15,16,17 likeeins.

18. Nei

19. Av desse nemningar er det berre stöl som er kjend her.

Med stöl meiner ein ein stad med hus eller ei bu for folk og eit fjøs eller ei lega for dyra, der folk låg med buskapen ei tid um sumaren. Men noko slik stölsdrift har det aldreg vore her, so lenge nokon nolevande hugsar. Det fins likevel nokre gamle nemn, som tyder på at det på einskilde stader kan ha vore eit slag stölsdrift i utgamal tid. Me har soleids garden Stölen og Stöla, og me har stadsnamn i utmarkene som Stölsfjellet, Stölslegå, Stöladalen.

20. Sjå nr. 19.

21. Nei.

Rog
Helleland

Th. Houland

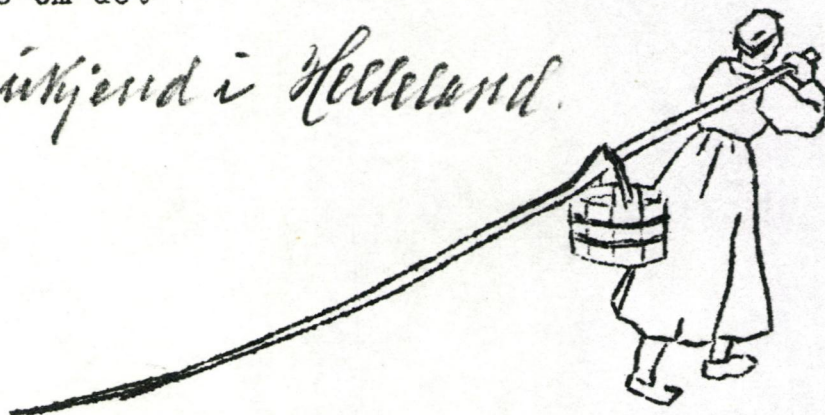
NORSK ETNOLOGISK GRANSKING
ADR. NORSK FOLKEMUSEUM
BYGDØY

Ver gild og skriv svaret med blyant på sama ark.

Tilleggsspørsmål til nr. 5 Vannbæring.

I Tinn i Telemark har ein for eit par mannsaldrar sidan bore vatn på ei lang stong. Ein bar den eine enden over aksla, den andre enden drog ein etter seg på marka. Taret hekk på stonga bak ryggen at den som bar (drog). Ein liten mothake på stonga gjorde at handtaket på bøtta ikkje gleid. Stonga var såpass mjuk at vatnet ikkje skvampa over. Utanom denne opplysninga kjenner ein no denne metoden berre frå Värmland i Sverige. Det kan henda at det tidlegare har vore meir vanleg å bera vatn på denne måten. Hugsar nokon i Dykkar bygd noko om det ?

Hei er ukjent i Helleland.

Tilleggsspørsmål til nr. 12.

Finst det noko opplysning om at ein brukar eller har bruka fiskebein og fiskehovud til brensel ?

Nei.

Har ein bruka kumøkk til brensel ?

Nei.

3865